

Peter Haldén & Biörn Tjällén (red.), *Mod i strid och filosofi: Dygdetiska perspektiv från Aristoteles till drönarkriget* (Lund: Nordic Academic Press 2017). 240 s.

Den amerikanske statsvetaren Edward Luttwak argumenterade i en artikel i *Foreign Affairs* 1995 för att USA måste anpassa sig till en "post-heroisk" typ av krigföring. Det kalla krigets terrorbalans hade tillfälligt kunnat kontrollera den heroism som Luttwak förknippade med Napoleontidens beredvillighet att offra människoliv i stor skala. Nu, efter det kalla krigets slut och utan några återhållande faktorer för den återstående supermakten, fanns en risk att USA skulle ge sig in i militära äventyr och ådra sig förluster i människoliv som det amerikanska samhället inte skulle kunna acceptera. Men en global stormakt som USA kan inte förhålla sig passiv när storskaliga övergrepp begås någonstans i världen. Man har moraliska förväntningar på sig – både från omvärlden och från en opinion på hemmaplan – att man ska göra något. Det Luttwak föreslog var en "oheroisk realism" som innebar att man skulle nöja sig med partiella resultat i stället för att eftersträva fullständig framgång i de fall då sådan fullständig framgång skulle vara alltför kostsam i termer av förlorade amerikanska liv.

Luttwak förordade alltså inte att USA skulle avhålla sig från militära interventioner, men väl att USA borde vara måttfull i sina ambitioner med dessa interventioner. Inte heller påstod Luttwak att soldaten på slagfältet måste ge avkall på den klassiska militära dygden tapperhet. Vad han talade om var kriget snarare än striden, om hur de bör tänka som beslutar om krig, snarare än om hur de bör handla som deltar i kriget som soldater.

Icke desto mindre förtjänar frågan att ställas om inte också soldaternas verksamhet i dag – åtminstone i de västerländska demokratierna – präglas av ett post-heroiskt tänkande. De föreställningar om medborgarplikt som tidigare omgärdade till exempel allmän värnplikt i Sverige är uppenbart

försvagade idag. Nyligen påpekade Rekryteringsmyndigheten att man hade problem med ungdomar som inte infann sig till mönstringen – de verkade inte förstå detta med att de skulle ha en plikt att mönstra. Då ligger det nära till hands att misstänka att viljan till faktiska uppoffringar och till risktagande i krig också är uttunnad.

Därför är det angeläget och uppfriskande att en grupp akademiker tagit sig an frågan om hur synen på dygden tapperhet har förändrats över tiden. I boken *Mod i strid och filosofi* (redigerad av Peter Halldén och Biörn Tjällén) diskuteras och belyses tapperhet från historiska, psykologiska, sociologiska, konstvetenskapliga och litterära infallsvinklar. Nedslag görs i medeltida furstespeglar, karolinska dagböcker, i balettkonst och världskrigslitteratur. Tapperhetens koppling till manlighetsideal diskuteras, liksom frågan om användandet av drönare kan ses som ett utslag av feighet.

Bokens redaktörer pekar redan i inledningen på att det finns en kluvenhet i den samtida inställningen till tapperhet och heroism. Å ena sidan är vi (åtminstone i västerländska demokratier) ovilliga att acceptera höga förlustsiffror i krig och vi har en negativ uppfattning om personer som utsätter sig själva och andra för onödiga risker bara för att demonstrera sin tapperhet. Å andra sidan är tapperhet och heroism fortfarande gångbart inom populärkulturen, och hjältedåd i andra sammanhang än krig, som till exempel i samband med farliga räddningsinsatser, beundras allmänt.

Denna kluvenhet är emellertid inget nytt, vilket bokens författare visar med önskvärd tydlighet. Tapperhet som klassisk dygd har alltid beskrivits som en medelväg mellan feighet och dumdristighet. Att ta onödiga risker bara för att visa sig själv modig har setts som en brist, inte en tillgång. Som Aristoteles en gång påpekade finns det två karaktärsbrister för varje dygd – en underdrift och en överdrift – och det är lika illa att omdömeslöst våga livet som att av feighet fly från en strid där man kan och bör slåss. Biörn Tjällén visar i sitt bidrag hur man under medeltiden illustrerade tapperheten med tre riddare på slagfältet. En rider med sänkt sköld och högburet huvud rakt in i strid – det är ett överdrivet risktagande, ett uppvisningsmod som inte är tapperhet. En annan rider med uppfällt visir bort från striden – det är feigheten, som också har sina egna risker, då den flyende blottställer sitt huvud för att kunna se flyktvägen bättre. Den tredje riddaren däremot rider in i striden med skölden högt uppe till skydd för huvudet – det är *fortitudo*, tapperheten, som är omdömesgill i sitt risktagande.

Denna illustration pekar också på något som återkommer i flera bidrag, nämligen teorin om dygdernas enhet. I aristotelisk dygdetik ingår tapperheten i en familj av dygder tillsammans med klokhet, måttfullhet och rättrådighet. Riddarna som blottställer sina huvuden, oavsett om de gör det av högmod eller feighet, visar också att de brister i den dygd som främst

förknippas med huvudet, nämligen klokheden. En tapper människa är också en klok människa. Hon är dessutom måttfull, och här kan vi anknyta till Luttwaks post-heroiska krigföring igen. En klok och måttfull människa håller sig med realistiska mål och undviker överdrifter, i synnerhet sådana som kostar mer än de smakar. Men hon strider när det behövs och för moraliskt rätta mål. Och vad som gäller för människan, kan också gälla för en stat.

Boken belyser på ett tankeväckande sätt genusaspekter på tapperhet. Å ena sidan är tapperhet vanligen beskriven som en manlig dygd. Själva dygdbegreppet, *virtus* på latin, är avlett från ordet för man, *vir*. Å andra sidan är historien mer komplex än så, vilket Kristine Kolrud visar i sitt bidrag. Tapperheten gestaltas från medeltiden och framåt ofta som en kvinna, beväpnad och med rustning. På en 1500-talssköld avbildas tapperheten som en kvinna som bänder upp käftarna på ett lejon. Men även äran, klokheden och segern avbildas som kvinnor på denna sköld. Stridande kvinnor i historien, som Jeanne d'Arc, kunde också exemplifiera tapperhet i tidigmoderna framställningar, liksom kvinnor i den bibliska mytologin, som Judit, som förförde och halshög den babyloniske generalen Holofernes. Sådana exempel säger givetvis inget om kvinnans faktiska ställning. Men de visar att man åtminstone inte ser det som orimligt att associera tapperhet med kvinnor. Jag är mer fundersam när det gäller Kolruds antagande att kolonnen som konstnärlig symbol för tapperhet skulle ha med den bibliske Simson att göra. En annan väl så rimlig hypotes är att kolonnens koppling till tapperhet har att göra med dess förmåga att bära upp byggnadsdelar, vilket anknyter till tapperhetens förmåga att bära upp människan.

Tapperhet var en dygd som åtminstone före franska revolutionen förknippades med adelskap. Adelsmän, vilka som klass också var historiskt förbundna med krigets värv, såg tapperheten som sin specifika dygd. Men, som Andreas Hellerstedt visar i sitt bidrag, redan under 1600-talet ifrågasattes i Sverige såväl adelns monopol på tapperhet som denna dygds självklara överlägsenhet. Tapperhet tolkades som något som man kunde förvärva, snarare än något som följde med en titel. Och den som enbart har tapperhet, men ingen klokhed, måttfullhet, och rättrådighet att balansera den med, är inte avundsvärd, utan snarare att beklaga, konstaterar Carl Magnus Mellin, själv adlig, i en avhandling 1688. Hos Mellin uppträder också tanken att tapperhet handlar väl så mycket om att övervinna sig själv som om att "besegra fiender och bryta ned murar".

Detta är en läsvärd bok med många uppslag för nya tankar kring tapperhet. Den har dock skönhetsfläckar. Vissa av författarna förlitar sig väl mycket på anglosaxiskt sekundärmaterial. Azincourt blir genomgående Agincourt. Clausewitz citeras på ett ställe på engelska och med hänvisning till boktiteln *On War*. Här borde principen vara att man antingen citerar eller översätter

från originalspråk (i detta fall tyska) eller citerar från en publicerad svensk översättning (i detta fall *Om kriget*, Stockholm 1991). Det förekommer i ett kapitel flera referenser till en svensk översättning av Platon, men det framgår inte om det är till exempel Claes Lindskogs översättning från 1920-talet eller Jan Stolpes från 2000-talet. Boken saknar också ett register, vilket är en brist eftersom man som läsare skulle ha nytta av att snabbt kunna jämföra hur olika författare tar sig an teman som till exempel dygdernas enhet.

Linnéuniversitetet

PER BAUHN

Kent Andersson, *Krigarna från Valsgärde: Glimtar från en guld- och granatskimrande forntid* (Stockholm 2017).

Lika mycket som allmänheten känner till vikingatiden och de omåttligt populära vikingarna, lika lite känner den till människorna som levde under den föregående tidsperioden vendeltiden, ca 550–750 e. Kr. Bokhyllorna gapar tomma vad gäller populärvetenskapliga skildringar av denna period. Detta trots att vad som finns att berätta utifrån det arkeologiska materialet från denna tid är häpnadsväckande.

I *Krigarna från Valsgärde: Glimtar från en guld- och granatskimrande forntid* tar Kent Andersson ett viktigt steg mot att belysa såväl tidsepoken som en av Sveriges största arkeologiska skatter – Valsgärdegravfältet. Andersson har gjort en fyndmässig djupdykning i fyra av de praktfulla båtgravar som grävts fram i uppländska Valsgärde, daterade från slutet av 500-talet till och med 700-talet. Gravarna är ett urval av några av de mest magnifika båtgravarna från Valsgärdegravfältet, ett gravfält som var i bruk redan några hundra år före vår tideräknings början och som fortsatte att användas in på 1100-talet.

15 båtgravar har totalt hittats i Valsgärde. De markerar ett tydligt brott mot det tidigare gravskicket och skiljer sig radikalt från den lokala traditionen. Ungefär en man ur varje generation begravdes i båtar i Valsgärde under den här tidsperioden, och till skillnad från de övriga familjemedlemmarna brändes inte kropparna utan jordades. De fick föremål med sig till livet efter detta, alltifrån en fullständig köksutrustning och praktfulla vapen till dresserade rovdjur. Att just de fyra gravarna benämnda 5, 6, 7 och 8 står i fokus i denna bok förklaras av deras synnerligen rikhaltiga och varierade gravgods.

Inledningsvis utgår författaren från gravarnas lokalitet och teorier om platsens betydelse i förhistorisk tid, vilket följs av ett kort kapitel om vad som utmärker perioden vendeltiden. Denna sammanfattas som en drama-